

15. Солощук Л. В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англомовному дискурсі : монографія / Л. В. Солощук. – Х. : Константа, 2006. – 300 с.
16. Чанышева З. З. Взаимодействие языковых и неязыковых факторов в процессе речевого общения / З. З. Чанышева. – Уфа : Изд. Башкирского ун-та, 1984. – 80 с.
17. Searle J. R. *Speech Acts* / J. R. Searle. – [27th printing]. – Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2005. – 203 p.
18. Wunderlich D. *Methodological Remarks on Speech Act Theory* / D. Wunderlich // *Speech Act Theory and Pragmatics*. – Dordrecht : Reidel, 1980.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Christie A. *Murder on the Orient Express* / A. Christie. – СПб. : КАРО, 2008. – 320 с.
2. Christie A. *Elephants can remember* / A. Christie [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.litmir.net/br/?b=90704pr>

Устименко Светлана. Нестандартные коммуникативные ситуации в англоязычном диалогическом дискурсе. Стаття посвящена исследованию нестандартных коммуникативных ситуаций в англоязычном диалогическом дискурсе, которые имеют место в случаях, когда адресат не даёт прямого ответа на вопрос адресанта, тем самым нарушает типичную для диалогической речи конструктивную связь реплик. В работе освещаются причины и особенности возникновения незапланированного перлокутивного эффекта, который является результатом уклонения адресата от прямого ответа на квестивный речевой акт адресанта. В статье раскрывается особенность использования вопросительного предложения адресатом на коммуникативно-прагматическом уровне, а также продемонстрирована значимость использования невербальных средств общения в нестандартных коммуникативных ситуациях.

Ключевые слова: диалогический дискурс, речевой акт, вопросительное предложение, перлокуция, невербальные средства общения.

Ustymenko Svitlana. Non-standard Communicative Situations in the English Dialogical Discourse. The article deals with the study of non-standard communicative situations in the English dialogical discourse which take place in the cases when an addressee does not provide a direct answer to an addresser's question, thereby violating a typical structural connection of utterances in the dialogue. The paper investigates the reasons and peculiarities of an unplanned perlocutionary effect which is the result of an addressee's evasion of a direct answer to an addresser's interrogative sentence. The article examines the peculiarity of using an interrogative sentence by an addressee on a pragmatic level and demonstrates the necessity of non-verbal means of communication in non-standard communicative situations.

Key words: dialogical discourse, speech act, an interrogative sentence, perlocution, non-verbal means of communication.

Стаття надійшла до редколегії
27.03.2013 р.

УДК 811.111'42'44

Валентина Ущина

**Позиціонування суб'єктів у предметній ситуації ризику
(на матеріалі англомовного медіа-дискурсу)**

У статті досліджено лінгвістичні особливості позиціонування суб'єктів дискурсивної діяльності у предметній ситуації ризику на матеріалі англомовного медіа-дискурсу. Окреслено загальні ознаки предметної ситуації ризику, вивчається специфіка ситуації ризику, предметом якої є використання мобільних телефонів, та аналізуються мовні засоби, за допомогою яких суб'єкти конструюють свої позиції у цій предметній ситуації.

Ключові слова: позиція суб'єкта дискурсивної діяльності, суб'єктне позиціонування, ризик, дискурс ризику, предметна ситуація.

Постановка наукової проблеми та її значення. У кінці ХХ ст. домінантною тенденцією розвитку сучасної цивілізації стає перехід від постіндустріального до інформаційного суспільства, в якому знання та інформація стають джерелом розвитку й динаміки. Мова і комунікація перетворюються на могутні засоби впливу на масову свідомість, спрямовуючи засвоєння окремими індиві-

дами та цілими соціальними групами певних знань і уявлень, формуючи у них відповідні норми та цінності. Висока інтенсивність інформаційного впливу визначається його емоційним, чуттєвим наповненням і апеляцією не стільки до раціонального мислення, як до почуттів людей. Соціокогнітивний потенціал інформаційних потоків робить їх ефективною зброєю маніпуляції процесами суспільного пізнання. Недарма існування у сучасному інформатизованому та глобалізованому світі все частіше пов'язують з ризиками, у тому числі й інформаційними [10, с. 344–345]. Теза про те, що ризики конструюються у соціумі та дискурсі, стала ключовою у соціокогнітивному та дискурсивному підході до сучасної ризикології [19; 25; 27; 28; 30].

Автором популярного нині терміна «суспільство ризику» є німецький соціолог У. Бек, який стверджує, що «сама сучасність складає основну загрозу суспільству», яке видається У. Беку причиною незавершеної або неповної модернізації, що у свою чергу детермінує формування суспільства ризику [14, с. 332]. Сучасні дослідження ризику орієнтовані на виявлення ролі індивіда у (ре)конструкції смислів, пов'язаних із ризик-комунікацією. Як стверджує Б. Тернер, «суспільство ризику асоціюється з новими формами індивідуалізму, в основу яких ставиться власне «Я» і власні інтереси» [29, с. 179]. А, отже, дослідження лінгвістичних особливостей комунікації в суспільстві ризику неможливе без ретельного вивчення виявів суб'єктних позицій, які займають індивіди під час своєї дискурсивної діяльності.

Таким чином, **метою** роботи є виявлення особливостей позиціонування суб'єктів у предметній ситуації ризику. **Об'єктом** дослідження виступають предметні ситуації ризику, а **предметом** є мовні засоби конструювання суб'єктних позицій у цих ситуаціях. **Матеріалом** послуговували фрагменти медіа-дискурсу, у яких представлена предметна ситуація ризику, взяті методом суцільної вибірки з Інтернет-версій англомовних медіа-джерел.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Теоретичним підґрунтям для нашого дослідження став соціокогнітивний підхід до аналізу дискурсу, запропонований Т. А. ван Дейком у його праці «Ideology», який стверджує про необхідність врахування нерозривної єдності трьох сутностей у вивченні ідеології: когніції, суспільства та дискурсу [16]. Оскільки ми розглядаємо ризик як особливу ідеологію сучасності, то вважаємо цілком доречним використання цієї теоретичної парадигми у нашому дослідженні. Адже сприйняттю ризику властиве соціокультурне підґрунтя, яке включає світоглядні й ідеологічні особливості, а також паттерни соціальних стосунків між партнерами по комунікації [21, с. 172]. Комунікація не зводиться до передачі інформації від суб'єкта-відправника до адресата-отримувача. Радше, це є взаємодія свідомостей на певному інформативному (референтному) фоні. «Дискурс експліцитно пов'язаний зі структурами і стратегіями персональної та соціальної свідомості, а також із соціальними ситуаціями, соціальною інтеракцією та соціальними інституціями» – стверджує Т. А. Ван Дейк [17, с. 165]. «Так само й пізнання (когніція) пов'язане з дискурсом і з суспільством, слугуючи при цьому необхідним інтерфейсом між соціальними структурами і дискурсом» [16, ix]. Відомий російський дослідник ризик-комунікації А. Альгін також підкреслює важливість процесу усвідомлення ризику індивідом, називаючи його «необхідним компонентом взаємозв'язку ситуації ризику і ризикованих дій» [1, с. 19], до яких ми також відносимо і дискурсивні дії суб'єктів у ситуації ризику.

Дискурс ризику має щонайменш два різновиди: власне дискурс ризику та дискурс про ризики. Дискурс ризику продукується суб'єктом безпосередньо у ситуаціях ризику – йдеться, наприклад, про мовленнєву поведінку суб'єкта у ситуаціях, пов'язаних із різноманітними загрозами для його існування і життєдіяльності. Згідно з О. В. Падучевою та Дж. Лайонзом, така ситуація називається канонічною (повноцінною), тобто такою, у якій мовець і слухач фізично знаходяться в одному місці, а, отже, бачать один одного і мають спільне поле зору, а момент продукції висловлення мовцем збігається з моментом його сприйняття слухачем [8, с. 259; 11, с. 481]. Іншими словами, основною ознакою такої «face to face interaction» є те, що учасники мовленнєвої комунікації знаходяться в безпосередній взаємодії, конструюючи свої позиції під час дискурсивної діяльності у ній. Дискурс про ризики є дискурсом, у якому обговорюється інформація про можливі ризики, навіюється відчуття небезпеки та нагнітається психологічний тиск у зв'язку з передбаченням ризикованих ситуацій. Такі мовленнєві ситуації називаються неканонічними [ibid], оскільки їм властиве цілковите невиконання умов здійснення повноцінної мовленнєвої взаємодії, а саме: простір мовця не збігається з простором адресата, момент продукції висловлення не збігається з моментом його сприйняття,

висловлення може взагалі не мати конкретного адресата. Саме такі ситуації характерні для медіа-дискурсу і саме їх ми досліджуватимемо у цій роботі, надалі називаючи предметними ситуаціями ризику.

Найдетальніший та найбільш аргументований опис ситуації представлено у роботах В. Г. Гака, який пропонує об'єднати різноманітні тлумачення ситуації у дві групи й умовно назвати їх «мовленнєвою ситуацією» (або «комунікативною ситуацією», «дискурсивною ситуацією», «процедурною ситуацією», «ситуацією спілкування») та «предметною ситуацією» (або «ситуацією, що змальовується в тексті», «референтною ситуацією», «предметно-референтною ситуацією») [3, с. 55]. Існує кілька тлумачень предметної ситуації: а) предмети і зв'язки між ними, описані у висловленні; б) відрізок дійсності, описаний у висловленні, в) ситуація, яка отримує відображення у тексті [7, с. 164]. В. Г. Гак визначає «предметну ситуацію» як предметні стосунки, тобто предмети й описані між ними ситуативні зв'язки. У цьому випадку йдеться не про дискурсивну ситуацію, у якій відбувається комунікативний акт, а про ситуацію предметну, яка знаходить своє відображення в мовленнєвих творах або текстах [3, с. 55–56].

Існує кілька підходів до опису предметної ситуації. Наприклад, у своєму «ситуативному підході» Дж. Кетфорд виходить з того, що зміст усіх мовних знаків відображає предмети, явища, стосунки навколишнього світу. Ці предмети реальної дійсності виступають у якості денотатів. Таким чином, предметна ситуація, з точки зору Дж. Кетфорда, є сукупністю денотатів і стосунків між ними [5].

Згідно з теорією фреймів, предметна ситуація розглядається як структура знань, що називається фреймом, схемою, скриптом, планом або сценарієм. За допомогою таких структур учасники комунікації встановлюють зв'язність дискурсу, роблять потрібні умовиводи, формують контекстні очікування, за допомогою яких прогнозують майбутні події на основі схожих подій, що траплялися раніше [4, с. 7–8].

Оскільки у предметній ситуації завжди відображається ситуативний референт, один і той самий відтинок об'єктивної реальності може слугувати референтом кількох різних предметних ситуацій. А, отже, суб'єкти можуть відображати одну і ту ж ситуацію з різних позицій. Нашим завданням у цій роботі є охарактеризувати предметну ситуацію, референтом якої є ризик, і яка виявляється як дискурсивна діяльність суб'єктів у відповідних медіа-висловлюваннях та / або повідомленнях. Описуючи ту саму предметну ситуацію, суб'єкти (автори, мовці) можуть обирати різноманітні мовні засоби, не лише фокусуючись на різних ознаках певної ситуації, а й займаючи різні (часто відмінні) позиції щодо предмета мовлення.

Позиція суб'єкта дискурсивної діяльності (англ. *stance*) – категорія, що стає дедалі популярнішою серед мовознавців усього світу. Однак все ще не існує єдності у її трактуванні. Наше розуміння цього поняття збігається з визначенням О. Джаффа, що пояснює суб'єктну позицію у дискурсі як «продуктивний засіб концептуалізації процесів мовленнєвого індексування зв'язків між індивідуальною дискурсивною діяльністю та соціальним значенням» [22, с. 4]. Суб'єктивність дискурсу ЗМІ виявляється в підпорядкованості технічних засобів людям, які створюють комунікативні продукти, події або суспільні стосунки. Саме завдяки соціальним позиціям, інтересам, цілям виробників медіа тексти не просто віддзеркалюють реальність, а подають її у певній перспективі [9, с. 17].

Згідно з деякими дослідниками, вивчення позиції суб'єкта дискурсивної діяльності можливе лише в діалозі, оскільки це – динамічна сутність, процес конструювання якої найкраще простежується в безпосередній взаємодії учасників комунікації [15; 18; 20; 23; 26]. Однак ми вважаємо, що монологічному мовленню авторів медіа-текстів також майже завжди властива певна діалогічність. «Той, хто інтерпретує висловлювання, – як писав М. Бахтін, – складає частину того, що він розуміє у ньому, оскільки передбачувана відповідь справляє активний вплив на саме висловлення» [2, с. 276]. Хоча адресат безпосередньої участі у цій взаємодії не бере, його позиція є важливим референційним пунктом (точкою відліку) у процесі позиціонування адресанта дискурсу, який і є його суб'єктом – він немовби доносить свою думку, реагуючи на ризики, які постійно обговорюються у суспільстві – у мас-медіа, в різноманітних інтерв'ю і т. ін. Як зазначає О. І. Морозова, «стратегія вибудовування дискурсивної взаємодії від Я-позиції виражається у тому, що суб'єкт висловлює свої судження, оцінки, ставлення до предмета розмови, припускаючи – частіше всього позасвідомо, – що адресат вже включений у ситуацію спілкування та поділяє його знання про ситуацію і предмет розмови» [6, с. 88].

Предметна ситуація, проаналізована нами у цій роботі, стосується ризиків використання мобільних телефонів. Проблему жваво обговорюють у різних англomовних періодичних та наукових виданнях. Пропонуємо провести порівняльний аналіз двох протилежних позицій суб'єктів дискурсивної діяльності, що є дописувачами офіційного Британського сайту новин BBC стосовно цієї проблеми.

Приклад 1.

Mobiles 'may cause brain cancer'

By James Gallagher Health reporter, BBC News

The World Health Organization's cancer research agency says mobile phones are «possibly carcinogenic». A review of evidence suggests an increased risk of a malignant type of brain cancer cannot be ruled out. However, any link is not certain – they concluded that it was «not clearly established that it does cause cancer in humans».

A cancer charity said the evidence was too weak to draw strong conclusions from. A group of 31 experts has been meeting in Lyon, France, to review human evidence coming from epidemiological studies. They said they looked at all relevant human studies of people using mobile phones and exposure to electromagnetic fields in their workplace. The WHO's International Agency for Research on Cancer (IARC) can give mobile phones one of five scientific labels: carcinogenic, probably carcinogenic, possibly carcinogenic, not classifiable or probably not carcinogenic (лінгвістичні засоби наукового позначення рівня небезпеки / ризику). It concluded that mobiles should be rated as «possibly carcinogenic» because of a possible link with a type of brain cancer – glioma. Ed Yong, head of health information at Cancer Research UK, said): «The vast majority of existing studies have not found a link between phones and cancer, and if such a link exists, it is unlikely to be a large one». «However, not enough is known to totally rule out a risk, and there has been very little research on the long-term effects of using phones» [31 May 2011, BBC News].

У дискурсі предмет (або об'єкт) спілкування зазвичай задає тему ситуації. Когнітивний образ предметної ситуації спирається на знання суб'єктів про предмет спілкування і попередній досвід, що з ним асоціюється. Темою предметної ситуації, описаної у наведеному уривку, є «ризик використання мобільних телефонів». Суб'єктом (автором) наведеного повідомлення є Джеймс Галлагер, репортер відділу «Здоров'я» BBC. Його суб'єктну позицію щодо предметної ситуації можна окреслити як позицію «користувача, схвильованого можливою небезпекою».

Ключовим у вербалізації цієї суб'єктної позиції виявляється вжите у заголовку модальне дієслово «*may*», за допомогою якого відразу формується епістемічна суб'єктна позиція, якій характерна невпевненість автора у висловленій пропозиції. Цей сумнів простежується протягом усієї публікації, і висловлюється шляхом використання лексичних одиниць з семантикою непевності «*possibly*» (*carcinogenic*), «*is not certain*», «*not clear*», «*evidence was too weak*», «*probably*», «*not enough is known*». Ефект непевності підсилюється за допомогою наукових термінів для позначення градування рівня небезпеки / ризику: «*five scientific labels: carcinogenic, probably carcinogenic, possibly carcinogenic, not classifiable or probably not carcinogenic*».

У статті Джеймс Галлагер неодноразово посиляється на авторитетну думку спеціалістів («*The World Health Organization's cancer research agency*», «*The WHO's International Agency for Research on Cancer (IARC)*», «*Cancer Research UK*», «*A cancer charity*»), що трактується нами як дискурсивна дія, спрямована на підкріплення власної позиції. Референція до чужої позиції реалізується за допомогою дієслів типу «*say*», «*conclude*», «*establish*», «*research*», «*a review of evidence*» та цитування. Характерною ознакою суб'єктного позиціонування у цій ситуації є те, що, незважаючи на висловлену ним ствердну точку зору щодо існування ризиків, пов'язаних з використанням мобільних телефонів, автор все ж не є стовідсотково впевненим у своїй правоті – позиція сформульована таким чином, що залишається місце для сумнівів і зміни позиції у майбутньому. Цю некатегоричність відображено у наступному повідомленні, опублікованому тим же агентством новин дещо пізніше – про заперечення існування ризику захворіти через використання мобільних телефонів.

Приклад 2.

Mobile phones: 'Still no evidence of harm to health'

By Jane Hughes Health correspondent, BBC News

There is still no evidence mobile phones harm human health, says a major safety review for the UK's Health Protection Agency (HPA). Scientists looked at hundreds of studies of mobile exposure and found no

conclusive links to cancer risk, brain function or infertility. However, they said monitoring should continue because little was known about long-term effects. The HPA said children should still avoid excessive use of mobiles. It is the biggest ever review of the evidence surrounding the safety of mobile phones. [...] A group of experts working for the HPA looked at all significant research into the effects of low-level radio frequency. 'Relatively reassuring' They concluded that people who were not exposed above UK guideline levels did not experience any detectable symptoms. That included people who reported being sensitive to radio frequency. They also said there was no evidence that exposure caused brain tumours, other types of cancer, or harm to fertility or cardiovascular health. But they said very little was known about risks beyond 15 years, because most people did not use mobile phones until the late 1990s. Prof Anthony Swerdlow, who chaired the review group, said it was important to continue monitoring research. «Even though it's relatively reassuring, I also think it's important that we keep an eye on the rates of brain tumours and other cancers», he said. «One can't know what the long-term consequences are of something that has been around for only a short period». There has been speculation about the health effects of using mobile phones for years. The HPA conducted a previous review in 2003, which also concluded that there was no evidence of harm [26 April 2012, BBC News].

Темою предметної ситуації у наведеному вище фрагменті також є «ризик використання мобільних телефонів», однак позиція, зайнята суб'єктом (який також є кореспондентом відділу Здоров'я BBC) у цьому випадку докорінно відрізняється від попередньої, і може бути сформульована як позиція «обережного користувача, який іде на ризик». У будь-якій ситуації, пов'язаній з ризиком, присутній вибір, елементом якого завжди є прийняття суб'єктом ціннісного рішення. У цьому фрагменті спостерігаємо намагання автора переконати читачів у безпеці використання мобільних телефонів, тобто зробити вибір на їхню користь, а, отже, фактично, спровокувати до прийняття рішення піти на ризик. Ці намагання відображено у таких дискурсивних діях: номінація відсутності небезпеки у використанні мобільних телефонів – «*Mobile phones: 'Still no evidence of harm to health', «There is still no evidence mobile phones harm human health», «found no conclusive links to cancer risk, brain function or infertility»*», використання лексичних засобів з елементами гіперболізації задля ефекту переконування у достовірності проведених досліджень – «*Scientists looked at hundreds of studies», «it is the biggest ever review of the evidence», «looked at all significant research»*».

Однак, в актуалізації згаданої позиції також присутній елемент сумніву у власних твердженнях, що вербалізується за допомогою дискурсивних маркерів хезитації: 'still', 'however', 'but', 'even though'. Свої сумніви автор виражає стосовно віддаленої перспективи ризиків для здоров'я: «*However, they said monitoring should continue because little was known about long-term effects», «One can't know what the long-term consequences are»*. Тим самим автор неначе дистанціюється від небезпеки і знову ж таки залишає відкритим простір для зміни позиції агентства новин, яке він репрезентує.

Висновки. Мовленнєва діяльність на основі когнітивної інтерпретації предметної ситуації робить цю ситуацію об'єктом дискурсивних дій її суб'єктів. Предметна ситуація може бути досить по-різному структурована внутрішньо і маніфестована зовнішньо. Але в будь-якому разі – це конфігурація трьох вершин комунікативного трикутника: суб'єкта дискурсу, адресата дискурсу і предмета дискурсу. Жоден із цих елементів не може бути знятий, винесений за дужки або елімінований. Видалення однієї з трьох архітектонічних складників дискурсу заперечує саму комунікацію [12, с. 2]. Крім того, жодну з суб'єктних позицій комунікативної події, про яку йдеться у цьому дослідженні, не варто ототожнювати з фізичною реальністю окремого індивіда, оскільки автор медіа-тексту є радше не біографічною особистістю, а сукупним суб'єктом спілкування – «голосом» газети, журналу, Інтернет-видання, політичної партії, комерційного замовника тощо. Тому позиція суб'єкта дискурсивної діяльності у даному випадку не є позицією мовця у своїй повсякденній сутності, а лише дискурсивним виявом активної позиції певної групи людей у тій чи іншій предметно-смысловій сфері. Так само і адресат дискурсу, що досліджується, має справу не з його відправником – реальною людиною, а з дискурсом, створеним у результаті його дискурсивної діяльності.

Джерела та література

1. Альгин А. П. Риск и его роль в общественной жизни / Анатолий Петрович Альгин. – М. : Мысль, 1989. – 188 с.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / Михаил Михайлович Бахтин. – М. : Искусство, 1979. – 423 с.
3. Гак В. Г. Сравнительная типология французского и русского языков / Владимир Григорьевич Гак. – Л. : Просвещение, 1977. – 300 с.

4. Герасимов В. И. На пути к когнитивной модели языка / В. И. Герасимов, В. В. Петров // Новое в зарубежной лингвистике. Когнитивные аспекты языка. – Вып 23. – М. : Прогресс, 1988. – С. 5–11.
5. Кэтфорд Дж. К. Лингвистическая теория перевода: об одном аспекте прикладной лингвистики / Джон Кэтфорд; пер. с англ. – М. : Эдиториал УРСС, 2004. – 208 с.
6. Морозова О. І. Stance: позиція суб'єкта дискурсивної діяльності / Морозова Олена Іванівна // Вісник Київського національного лінгвістичного ун-ту. Серія Філологія. – 2011. – Т. 14, № 1. – С. 87–93.
7. Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь / Лев Львович Нелюбин. – [3-е изд., перераб.]. – М. : Флинта : Наука, 2003. – 320 с.
8. Падучева Е. В. Семантические исследования. (Семантика времени и вида в русском языке; Семантика нарратива) / Елена Викторовна Падучева. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 464 с.
9. Потапенко С. І. Сучасний англomовний медіа-дискурс: лінгвокогнітивний та мотиваційний аспекти: монографія / Сергій Іванович Потапенко. – Ніжин : Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2009. – 391 с.
10. Психология. Словарь / под общ. ред. А. В. Петровского и М. Г. Ярошевского. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
11. Русский язык : энциклопедия / Гл. ред. Юрий Николаевич Караулов. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Большая рос. энцикл. : Дрофа, 2008. – 703 с.
12. Тюпа В. И. Архитектоника коммуникативного события (к первоосновам коммуникативной дидактики [Электронный ресурс] / Валерий Игоревич Тюпа. – Режим доступа : http://www.nsu.ru/education/virtual/discourse1_6.htm
13. Чупров В. И. Зубок Ю. А., Уильямс К. Молодежь в обществе риска / Владимир Ильич Чупров, Юлия Альбертовна Зубок, Уильямс К. – М. : Наука, 2003. – 161 с.
14. Beck U. Living in the World Risk Society / Ulrich Beck // *Economy and Society*, London : Routledge, Taylor & Francis Group. – 2006. – Vol. 35, No 3. – P. 329–345.
15. Clift R. Indexing stance: Reported speech as an interactional evidential / Rebecca Clift // *Journal of Sociolinguistics*. – 2006. – 10 (5). – P. 569–595.
16. Dijk T. A. van. Ideology / Teun Adrianus van Dijk. – London, Thousand Oaks, New Delhi : SAGE Publications, 1998. – 374 p.
17. Dijk T. A. van. Social Cognition and Discourse / Teun Adrianus van Dijk // *Handbook of Language and Social Psychology* / Ed. by H. Giles and W. P. Robinson. – Chichester : John Wiley, 1990. – P. 163–183.
18. Goodwin C. Participation, stance, and affect in the organization of activities / Charles Goodwin // *Discourse and Society*. – 2007. – 18 (1). – P. 53–73.
19. Grundmann R., Krishnamurthy R. The Discourse of Climate Change: A Corpus-Based Approach / Reiner Grundmann, Ramesh Krishnamurthy // *CADAAD (Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines)*. – 2010. – Vol. 4, Issue 2. – P. 125–146.
20. Haddington P. The Organization of gaze and assessments as resources for stancetaking / Pentti Haddington // *Text and Talk*. – 26 (3). – 2006. – P. 281–328.
21. Helve H. Values, World, Views and Gender Differences among Young People / Helena Helve // H. Helve and J. Bynner (eds.) // *Youth and Life Management. Research Perspectives*. – Helsinki : Helsinki University Press, 1996. – P. 171–188.
22. Jaffe A. Introduction: The Sociolinguistics of Stance / Alexandra Jaffe // *Stance: Sociolinguistic Perspectives* / Ed. by A. Jaffe. – Oxford : Oxford University Press, 2009. – P. 3–28.
23. Kärkkäinen E. Epistemic Stance in English Conversation: A Description of Its Interactional Functions, with a Focus on I Think / Elise Kärkkäinen. – Amsterdam : John Benjamins, 2003. – 209 p.
24. Lupton D. Risk as moral danger: the social and political functions of risk discourse in public health / Deborah Lupton // *International Journal of Health Services*, Kingswood, Australia. – 1993. – No. 3 (3). – P. 425–435.
25. Marko G. Heart Disease and Cancer, Diet and Exercise, Vitamins and Minerals: The Construction of Lifestyle Risks in Popular Health Discourse / Georg Marko // *CADAAD (Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines)*. – 2010. – Vol. 4, Issue 2. – P. 14–170.
26. Markova I., Linnell P., Grossen M., Salazar A. Dialogue in Focus Groups: Exploring Socially Shared Knowledge / Ivana Markova, Per Linnell, Michèle Grossen and Anne Salazar. – London : Equinox Publishing, 2007. – 243 p.
27. Sandor A. Automatic Detection of Discourse Indicating Emerging Risk / Agnes Sandor // *CADAAD (Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines)*. – 2010. – Vol. 4, Issue 2. – P. 171–179.
28. Stallings R. A. Media Discourse and the Social Construction of Risk // *Social Problems*. – California : University of California Press. – 1990. – Vol. 37, No. 1. – P. 80–95.
29. Turner B. S. Orientation, postmodernism and globalism / Bryan S. Turner. – London and New York : Routledge, 1994. – 240 p.
30. Zinn J. O. Risk as Discourse: Interdisciplinary Perspectives / Jens O. Zinn // *CADAAD (Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines)*. – 2010. – Vol.4 (2). – P. 106–124.

Ущина Валентина. Позиционирование субъектов в предметной ситуации риска (на материале английского языка). В статье исследуются лингвистические особенности конструирования позиций субъектов дискурсивной деятельности в предметной ситуации риска. Под предметной ситуацией понимается неканоническая ситуация общения, субъекты которой находятся в различных пространственно-временных условиях. В предметной ситуации риска «риск» отображается как ее ситуативный референт. Изучаются различные языковые средства, выбираемые субъектами одной и той же предметной ситуации в процессе их позиционирования. Предметная ситуация, проанализированная в этой работе, касается рисков использования мобильных телефонов. Определяются и изучаются основные языковые средства, с помощью которых субъекты конструируют свои, иногда контрастные, позиции в англоязычном медиа-дискурсе.

Ключовые слова: позиция субъекта дискурсивной деятельности, позиционирование, риск, дискурс риска, предметная ситуация.

Ushchyna Valentyna. Stancetaking in the Referential Risk Situation (Based upon the English Media Discourse). In this article the linguistic peculiarities of constructing the discourse stances in the risk referential situation are researched. The referential situation is treated as a non-conventional communicative event, in which the participants act in dissimilar spatial and temporal conditions. In the risk referential situation 'risk' becomes its referent point. We investigate various language means chosen by the subjects in the process of their stancetaking in the same referential situation. In this paper the situation concerning mobile phones risks is being analyzed. The main language means for creating contrasting stances are discovered and studied in the English media discourse.

Key words: stance, stancetaking, risk, risk discourse, referential situation.

Стаття надійшла до редколегії
27.03.2013 р.

УДК 81'367.4=133.1

Наталія Філоненко

Кореляція текст / дискурс у дослідженнях сучасних французьких художніх прозових творів

У статті висвітлено проблему співвідношення понять текст і дискурс у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях сучасних художніх прозових текстів крізь призму позицій автора та читача. Увагу зосереджено на соціокультурних та історичних особливостях французької літератури сьогодення. Доводиться необхідність врахування результатів аналізу дискурсивних характеристик у розвідках художніх прозових текстів, установлюються відмінності та спільні риси художнього тексту і художнього дискурсу, розкриваються авторський і читацький модули взаємодії з художнім текстом на підставі визначення його комунікативної ситуації.

Ключові слова: художній текст, художній дискурс, прагматика автора, синтаксис художнього тексту, інтерпретація тексту, смисл.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сьогодні в парадигмі теорії текстової комунікації, яка розвивається зокрема як в українській, так і у французькій лінгвістичній традиції, існує багато визначень, уточнень, дефініцій і застосувань терміну «дискурс» по відношенню до терміну «текст», є декілька напрямів аналізу дискурсу [19, с. 45–48]. Українські студії художнього дискурсу широко ведуться на базі провідних наукових шкіл лінгвістики тексту і дискурсознавства. Більшість вітчизняних філологів розрізняють поняття «текст» і «дискурс», зводячи текст до формальної структури та приймаючи до поля дискурсу ментальні процеси і позамовні чинники [6, с. 181].

У французькій філологічній і філософській постмодерністській традиції розвинулася не лінгвістично-залежна концепція онтології дискурсу М. Фуко, в якій лінгвістичний аналіз посідає не першочергове місце. Однак для досліджень тексту поняття дискурсу М. Фуко і «дискурсивної формації» є важливим, оскільки «дискурсивна формація – це мережа когнітивних відношень між поняттями, теоріями, висловлюваннями», і її «сутність ... визначають правила, умови і можливості об'єднання